

Sygn. akt V CSK 388/12

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 14 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Jan Górowski

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Zawisza

w sprawie z powództwa I. J.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prezydentowi Miasta B.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 14 czerwca 2013 r.,
skarg kasacyjnych: powódki i strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 18 kwietnia 2012 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną powódki;**
- 2. uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację strony pozwanej i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a także orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powódka I. J. wniosła o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta B. kwoty 3.000.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami i kosztami postępowania tytułem odszkodowania za przejęcie nieruchomości położonej w B. – K., zabudowanej budynkiem mieszkalnym.

Pozwany Skarb Państwa - Prezydent Miasta B. wniósł o oddalenie powództwa, podnosząc zarzut przedawnienia.

Wyrokiem z dnia 27 października 2011 r. Sąd Okręgowy w K. zasądził od pozwanego na rzecz powódki 1.594.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 r., w pozostałej części powództwo oddalił, a koszty postępowania wzajemnie zniósł.

Sąd ustalił, iż M. M. (matka powódki) była właścicielką nieruchomości zabudowanej budynkiem mieszkalnym położonej w K. o powierzchni 1.26.43 ha, dla której prowadzona była księga wieczysta lwh [...] gm. kat K. B. Nieruchomość ta została na podstawie Dekretu z dnia 6.09.1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U.R.P. z 1945 Nr 3 poz. 13) przejęta na rzecz Skarbu Państwa. M. M. nie była obywatelką niemiecką brak więc było podstaw do zastosowania podstawy prawnej z art. 2 ust 1 lit b w/w Dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Postanowieniem z dnia 29.12.1945 r. Sąd Grodzki nakazał zwolnienie majątku matki powódki spod zajęcia. Orzeczenie to nie zostało nigdy wykonane. Decyzją z dnia 23.05.1951 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w B. odmówiło zwrotu nieruchomości. Kolejnym orzeczeniem z dnia 6 grudnia 1956 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. uchyliło z urzędu powyższe orzeczenie, zwróciło M. M. jedną z działek zajętych na rzecz Skarbu Państwa jednak domówiło zwrotu pozostałej części nieruchomości. M. M. zmarła 21.05.1973 r., a spadek po niej na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w B. z dnia 14.09.1987 r., ...898/87 nabyła powódka. W dniu 11.03.1991 r. powódka wystąpiła z wnioskiem o stwierdzenie nieważności orzeczenia PWRN z dnia 6.12.1956 r. i zwrot nieruchomości. Minister Rolnictwa decyzją z dnia 23.05.2000 r. odmówił stwierdzenia nieważności orzeczenia z 6.12.1956 r. a organ nadrzędny decyzją z 3.03.2003 r. powyższą decyzję utrzymał w mocy. Po uchyleniu powyższych decyzji przez Wojewódzki Sąd

Administracyjny w W. i ponownym rozpoznaniu sprawy Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie decyzji z dnia 18.03.2009r. stwierdził, że orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 6.12.1956 r. w części dotyczącej pkt 3 (tj. w zakresie odmowy zwrotu części nieruchomości obj. Lwh [...] gm. kat K.) i przejęciu tej części nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa wydane zostało z naruszeniem prawa. Jednocześnie Minister odmówił stwierdzenia nieważności orzeczenia z powodu wystąpienia nieodwracalnych skutków prawnych. Z uzasadnienia decyzji wynika, że rozstrzygnięcie zawarte w pkt 3 orzeczenia PWRN z 6.12.1956 r. wydane zostało na podstawie art. 3 dekretu z dnia 28.11.1945 r.

Nieruchomość przejęta na rzecz Skarbu Państwa stanowiła nieruchomość rolną o powierzchni 1.26.43 ha, zabudowaną budynkiem mieszkalnym murowanym, podpiwniczonym i zadaszonym. Na parterze znajdowały się dwa pokoje mieszkalne i kuchnia, na piętrze trzy pokoje. Działka była ogrodzona, znajdowała się na niej również altana częściowo zabudowana. Po przejęciu nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa została ona podzielona na działki budowlane. Biegły dokonał wyceny nieruchomości w opinii uzupełniającej z dnia 11.07.2011 r., w trzech wariantach. Przy określeniu wysokości należnego odszkodowania Sąd pierwszej instancji przyjął wariant I opinii uzupełniającej biegłego Z. K., w którym wartość nieruchomości wraz z budynkiem według aktualnych cen określił na 1.594.100,00 zł, wyceniając wartość działek budowlanych metodą porównawczą, a budynków metodą kosztową.

Zdaniem sądu pierwszej instancji powództwo jest częściowo zasadne. Podstawę dla żądania powódki stanowił art. 417¹ k.c. Powódka dochodziła naprawienia szkody wyrządzonej wydaniem w dniu 6.12.1956 r. decyzji administracyjnej, a w dniu 18.03.2009 r. stwierdzono, że decyzja ta została wydana z naruszeniem prawa. Przepisy kodeksu cywilnego mają zastosowanie do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 1.09.2004 r., której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 k.p.a. stwierdzono po tym dniu. W ocenie sądu pierwszej instancji nie ma podstaw do przyjęcia, iż roszczenie powódki było przedawnione. Decyzja stwierdzająca, że orzeczenie PWRN zostało wydane z naruszeniem prawa zapadła dopiero w dniu 18 marca 2009 r. i dopiero wtedy otworzyła się powódce droga do dochodzenia

roszczeń w związku z poniesioną szkodą. Pomiedzy niezgodnym z prawem działaniem organu władzy publicznej, a szkodą zachodzi związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. Odszkodowanie należne powódce powinno uwzględniać obecną wartość nieruchomości, w tym aktualne przeznaczenie gruntów, czyli tereny przeznaczone pod budownictwo. Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powódki odszkodowanie w wysokości ustalonej przez biegłego. W pozostałej części powództwo oddalił, a o kosztach procesu orzekł na mocy art. 100 k.p.c.

Wyrokiem z dnia 18 kwietnia 2012 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelacje wniesione przez obie strony i zniósł koszty postępowania. Wskazał, że Sąd pierwszej instancji dokonał trafnych ustaleń faktycznych, wszechstronnie rozważył zebrany w sprawie materiał dowodowy, a dokonując jego oceny nie przekroczył zasady swobodnej oceny dowodów. Uznał, że prawidłowo ustalono, iż pozwany Skarb Państwa wyrządził powódce szkodę, a pomiedzy szkodą poniesioną przez powódkę, a niezgodnym z prawem działaniem Skarbu Państwa istnieje związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. Prawidłowo została oceniona także wysokość szkody. Uznał, że niezasadna była apelacja pozwanego kwestionująca zasadę odpowiedzialności Skarbu Państwa. Z poczynionych ustaleń faktycznych niezbicie wynika, że poprzedniczka prawna powódki już w 1945 r. utraciła nieruchomość opisaną w pozwie i nigdy jej nie odzyskała. Nieruchomość ta została zabrana bezprawnie, przejęto ją bowiem na podstawie art. 2 ust. 1 lit b dekretu z dnia 6.09.1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. z 1945 r., Nr 3, poz. 13). Przepis ten stanowił, że na cele reformy rolnej przejęte będą nieruchomości ziemskie będące własnością obywateli Rzeszy Niemieckiej, nie - Polaków i obywateli polskich narodowości niemieckiej. Matka powódki nie należała do żadnej z tych grup, zatem przejęcie jej nieruchomości było bezprawne. W ocenie Sądu Apelacyjnego, spełnione zostały wszystkie przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa przewidziane w art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. Sąd Apelacyjny uznał za niezasadne apelacje obu stron w części dotyczącej zasądzonego odszkodowania, uznając, że zostało ustalone prawidłowo.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony skargą kasacyjną przez obie strony. Skarga kasacyjna powódki została oparta na obu podstawach określonych art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania

skarżąca zarzuciła obrazę art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 217 w zw. z art. 227 k.p.c., a w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego obrazę art. 98 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651 – u.g.n.). Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i uwzględnienie powództwa w części, w którym zostało oddalone, ewentualnie przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu. Strona pozwana zarzuciła naruszenie prawa materialnego art. 160 § 1 k.p.a. w zw. z art. 361 § 2 k.p.c. W oparciu o ten zarzut wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej jej apelację i jego zmianę poprzez oddalenie powództwa ponad kwotę 652 600 zł, ewentualnie uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powódka dochodziła odszkodowania z tytułu czynu niedozwolonego i jako źródło szkody wskazała decyzję administracyjną Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z dnia 6 grudnia 1956 r., której niezgodność z prawem stwierdzono w decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2009 r. Sąd Apelacyjny uznał zatem zasadnie, że w sprawie nie miał zastosowania art. 417¹ k.c.- jak przyjął sąd pierwszej instancji - lecz art. 160 k.p.a. Na etapie postępowania kasacyjnego strona pozwana nie kwestionowała istnienia jej odpowiedzialności co do zasady. Zarzuciła jedynie wadliwe ustalenie wysokości odszkodowania z uwagi na ustalenie wartości nieruchomości według jej obecnego stanu zamiast według stanu z daty jej przejęcia przez Skarb Państwa. Także powódka w swojej skardze kasacyjnej zakwestionowała jedynie wysokość przyznanego jej odszkodowania w wyniku jego obniżenia o wartość gruntu przeznaczonego pod drogi w związku z dokonanym podziałem nieruchomości.

Skarga kasacyjna powódki była nieuzasadniona. Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach jej podstaw. Zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej powódki były zaś bezzasadne. Wbrew stanowisku skarżącej Sąd Apelacyjny wskazał, z jakich powodów przyznane powódce odszkodowanie zostało obniżone. Sam fakt, że w swoich rozważaniach nie odniósł się do treści art. 98 ust. 3 u.g.n. nie uzasadniał zaś

stwierdzenia naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Nieuzasadniony był także zarzut naruszenia art. 217 i art. 227 k.p.c. w wyniku pominięcia wniosków dowodowych powódki zmierzających do wykazania wysokości szkody powódki. Wysokość szkody została ustalona w oparciu o opinię biegłego, a częściowe oddalenie powództwa nie było związane z niewykazaniem przez powódkę dalej idącej szkody, lecz stwierdzeniem, że szkoda ta nie obejmuje wartości gruntów wydzielonych pod drogi. Oddalenie wniosków dowodowych powódki powołanych dla wykazania wysokości szkody nie miało zatem wpływu na sposób rozstrzygnięcia sprawy przez Sąd Apelacyjny. Nieuzasadniona była także podstawa naruszenia prawa materialnego. W jej ramach skarżąca zarzuciła wyłącznie naruszenie art. 98 ust. 1 i 3 u.g.n. poprzez ich niezastosowanie. Tymczasem przepisy te w sprawie o zasądzenie odszkodowania za wydanie wadliwej decyzji administracyjnej nie miały bezpośrednio zastosowania. Skarżąca mogła je powołać co najwyżej dla wykazania, że przy ustaleniu wysokości szkody nie było podstaw do pominięcia wartości gruntów przeznaczonych pod drogi. Podstawą dla orzekania przez Sąd o wysokości odszkodowania był jednak art. 363 k.c. Ponieważ w skardze kasacyjnej powódki nie zawarto zarzutu naruszenia tego przepisu ani też zarzutu naruszenia art. 160 k.p.a., brak było podstaw do jej uwzględnienia z uwagi na wadliwe ustalenie wysokości przyznanego powódce odszkodowania.

Z tych względów skarga kasacyjna powódki podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

Częściowo uzasadniona była natomiast skarga kasacyjna strony pozwanej. Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko powódki, że źródłem jej szkody była decyzja administracyjna z dnia 6 grudnia 1956 r. Strona pozwana w skardze kasacyjnej nie podważyła tej oceny formułując zarzut naruszenia art. 160 § 1 k.p.a. w zw. z art. 361 § 2 k.c. Dokonane w sprawie ustalenia faktyczne wskazują zaś, że nieruchomość nie została przejęta przez Skarb Państwa na podstawie decyzji z dnia 6 grudnia 1956 r. lecz wcześniej, już w 1945 r. Nie można zatem podzielić zasadności zarzutu, że wysokość odszkodowania nie została ustalona prawidłowo z tego względu, że nie uwzględniono stanu nieruchomości z „daty jej przejęcia”. Skarga kasacyjna podważa natomiast zasadnie przyjęcie za podstawę ustalenia wysokości odszkodowania obecnego stanu nieruchomości. W judykaturze

wyrażono już pogląd, że w sytuacji, gdy źródłem szkody jest wadliwa decyzja nacjonalizacyjna, dla ustalenia odszkodowania za szkodę związaną z jej wydaniem - w przypadku gdy nieruchomość nie może być zwrócona z uwagi na nieodwracalne skutki decyzji - jest jej stan w chwili wydania tej decyzji. Pogląd ten Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podziela. Oznacza to, że dla ustalenia wysokości odszkodowania miarodajny był stan nieruchomości z końca 1956 r. Prawidłowe zastosowanie art. 361 § 2 k.c. wymagało zatem ustalenia w jakiej dacie nieruchomość została podzielona na działki budowlane. Ustalenia dokonane w tym zakresie są niewystarczające. Ograniczają się one bowiem do stwierdzenia, że czynności tej dokonano po przejęciu nieruchomości przez Skarb Państwa, co jak wyżej wskazano nastąpiło w 1945 r. Nie pozwala to stwierdzić, czy podział nieruchomości nastąpił przed czy po wydaniu decyzji administracyjnej z dnia 6 grudnia 1956 r. Brak dostatecznych ustaleń uniemożliwia zatem ocenę, czy art. 361 § 2 k.c. został zastosowany prawidłowo, co nakazuje uznanie zarzutu naruszenia tego przepisu za uzasadniony. Uwzględniając powyższe skargę kasacyjną strony pozwanej należało uwzględnić i zaskarżony nią wyrok podlegać uchyleniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.